

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VAZIRLIK VA IDORALARIDA ICHKI AUDIT
XIZMATINI TAKOMILLASHTIRISHNING DOLZARB MASALALARI****Karimov Sherzod Burxonovich****O'zbekiston Respublikasi****Bank-moliya akademiyasi magistranti****E-mail: sherzodkarimov2906@gmail.com****<https://doi.org/10.5281/zenodo.20771594>**

Bugungi kunda davlat moliyasini boshqarish tizimida mablag'larning qonuniy, maqsadli va samarali sarflanishini ta'minlash dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Shu sababli vazirlik va idoralarda ichki audit xizmatini to'g'ri tashkil etish davlat resurslaridan oqilona foydalanish, moliyaviy intizomni kuchaytirish hamda boshqaruv qarorlarining sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Ichki audit xizmatining asosiy vazifasi faqat aniqlangan xatolarni qayd etishdan iborat emas. Zamonaviy yondashuvda u ichki nazorat, risklarni boshqarish, byudjet jarayonlari, davlat xaridlari, aktivlardan foydalanish va natijadorlik ko'rsatkichlarini mustaqil baholab, rahbariyatga amaliy tavsiyalar beruvchi boshqaruv vositasi sifatida qaraladi.

2025-yil uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat byudjeti xarajatlari 344,8 trln so'm miqdorida belgilangan bo'lib, konsolidatsiyalashgan byudjet xarajatlari 480,5 trln so'mni tashkil etishi ko'zda tutilgan. Bunday katta moliyaviy oqimlar sharoitida vazirlik va idoralar kesimida ichki audit xizmatlarining mustaqil va tizimli ishlashi byudjet mablag'laridan foydalanish samaradorligini oshirishning muhim omilidir.

2025–2030-yillarda davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish strategiyasida byudjet intizomini mustahkamlash, fiskal risklarni boshqarish, davlat xarajatlarning natijadorligini oshirish va shaffoflikni ta'minlash ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan. Ushbu vazifalar ichki audit xizmatlari faoliyatini risklarga asoslangan, raqamli va natijaga yo'naltirilgan shaklda tashkil etishni talab qiladi.

Vazirlik va idoralarda ichki audit xizmatini tashkil etishda birinchi navbatda uning tashkiliy maqomi aniq belgilanadi. Ichki audit bo'linmasi tekshirilayotgan jarayonlardan mustaqil bo'lishi, bevosita tashkilot rahbariga hisobot berishi va o'z faoliyatini yillik audit rejasi asosida olib borishi lozim.

Amaliyotda ayrim tashkilotlarda ichki audit xizmati moliya yoki buxgalteriya bo'limi vazifalari bilan aralashib ketishi mumkin. Bunday holat auditorning obyektivligini pasaytiradi, chunki auditor o'zi ishtirok etgan jarayonni mustaqil baholay olmaydi. Shu bois ichki auditning vazifalari, vakolatlari va javobgarligi alohida ichki nizomda mustahkamlanishi zarur.

Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 29-apreldagi 279-son qarorida davlat moliyasi sohasida moliyaviy va boshqa xavflarni aniqlash, baholash hamda boshqarish tartibi belgilangan. Mazkur hujjat ichki audit xizmatlari uchun ham muhim ahamiyatga ega, chunki audit rejaları yuqori xavfli yo'nalishlar va byudjet mablag'lari hajmidan kelib chiqib shakllantirilishi kerak.

Risklarga asoslangan yondashuvda ichki audit barcha operatsiyalarni bir xil darajada tekshirmaydi. Avvalo byudjet mablag'lari katta hajmda yo'naltirilgan, davlat xaridlari ko'p amalga oshiriladigan, aholiga bevosita xizmat ko'rsatadigan va takroriy kamchiliklar kuzatilgan yo'nalishlar audit obyekti sifatida tanlanadi.

Ichki audit xizmatini samarali tashkil etishda kadrlar salohiyati alohida ahamiyatga ega. Auditorlar byudjet hisobi, davlat xaridlari, ichki nazorat, axborot tizimlari, risklarni baholash va xalqaro ichki audit standartlari bo'yicha yetarli bilim va ko'nikmaga ega bo'lishi kerak.

2026-yil 13-martdagi 100-son hukumat qarori bilan davlat organlari va tashkilotlarida ichki audit faoliyatini raqamlashtirish konsepsiyasi qabul qilingani ushbu sohada yangi bosqichni boshlab berdi. Raqamlashtirish ichki audit jarayonlarida ma'lumotlarni avtomatik yig'ish, xavf indikatorlarini kuzatish, tavsiyalar ijrosini monitoring qilish va hisobotlarni tezkor shakllantirish imkonini beradi.

Bundan tashqari, raqamli ichki audit tizimlarining joriy etilishi inson omili bilan bog'liq xatolarni kamaytirish, nazorat tadbirlarining aniqligi va tezkorligini oshirish hamda davlat mablag'laridan foydalanish ustidan uzluksiz monitoringni ta'minlashga xizmat qiladi. Natijada vazirlik va idoralarda moliyaviy intizom mustahkamlanib, boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun ishonchli va tezkor axborot bazasi shakllanadi.

Shuningdek, zamonaviy ichki audit xizmatlarini tashkil etishda xalqaro standartlar talablariga muvofiq xavfga yo'naltirilgan yondashuvni joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday yondashuv audit resurslarini eng muhim va yuqori xavfga ega yo'nalishlarga yo'naltirish, moliyaviy qonunbuzilishlarning oldini olish hamda davlat organlari faoliyatida shaffoflik va hisobdorlikni kuchaytirishga xizmat qiladi. Natijada ichki audit nafaqat nazorat vositasi, balki tashkilot boshqaruvi samaradorligini oshirishga ko'maklashuvchi strategik funksiyaga aylanadi.

Quyidagi jadvalda O'zbekiston Respublikasi vazirlik va idoralarida ichki audit xizmatini tashkil etishda e'tibor qaratilishi lozim bo'lgan asosiy yo'nalishlar va ularning kutilayotgan natijalari aks ettirilgan.

1-jadval

Vazirlik va idoralarda ichki audit xizmatini tashkil etishning asosiy yo'nalishlari

Yo'nalish	Vazifa	Asosiy natija
Mustaqillik	Audit xizmatining bevosita rahbariyatga hisobot berishi	Obyektiv audit xulosalari
Riskga asoslangan reja	Muhim xavfli sohalarni ustuvor audit qilish	Resurslardan samarali foydalanish
Kadrlar salohiyati	Auditorlar malakasini oshirish	Audit sifati yaxshilanishi
Raqamlashtirish	Elektron tizimlar asosida monitoring	Tezkor va shaffof nazorat
Tavsiyalar ijrosi	Audit tavsiyalarining bajarilishini nazorat qilish	Moliyaviy intizomning oshishi

Manba: O'zbekiston Respublikasining 2025-yilgi Davlat byudjeti to'g'risidagi Qonuni, 2025–2030-yillarda davlat moliyasini boshqarish strategiyasi, ichki auditni raqamlashtirish bo'yicha hukumat qarori hamda muallifning tahliliy yondashuvi asosida tuzilgan.

Jadval ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, ichki audit xizmatini tashkil etish faqat bo'linma tuzish bilan cheklanmaydi. Uning mustaqil maqomi, risklarga asoslangan rejalashtirish, malakali auditorlar, raqamli axborot tizimlari va tavsiyalar ijrosi ustidan monitoring birgalikda ishlagandagina ichki audit real natija beradi.

Ichki audit xizmatlarining mustaqilligi va obyektivligi ularning samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Xalqaro tadqiqotlarda ham ichki audit sifati, rahbariyat qo'llab-quvvatlashi, auditorlarning mustaqilligi va vakolatlarining aniq belgilanishi davlat sektorida audit samaradorligini oshirishi qayd etiladi.

Vazirlik va idoralarda ichki audit xizmatining yana bir muhim vazifasi ichki nazorat tizimini baholashdir. Ichki nazorat hujjatlar aylanishi, xarajatlarni tasdiqlash, to'lovlarni amalga oshirish, davlat xaridlari, moddiy aktivlarni saqlash va hisobot ma'lumotlarining ishonchligini qamrab oladi. Amaliyotda moliyaviy intizom buzilishlarining bir qismi nazorat tartiblarining yetarli ishlamasligi, vazifalar taqsimotining aniq emasligi yoki axborot almashinuvidagi uzilishlar bilan bog'liq bo'ladi. Ichki audit aynan ushbu zaif nuqtalarni aniqlab, ularni bartaraf etish bo'yicha rahbariyatga asoslangan tavsiyalar beradi.

Raqamli monitoring tizimlari ichki audit xizmatlari uchun muhim vosita hisoblanadi. Elektron byudjet, davlat xaridlari, buxgalteriya hisobi va ijro intizomi bo'yicha ma'lumotlar yagona tahliliy muhitda birlashtirilsa, auditorlar xavfli operatsiyalarni tezroq aniqlashi va tekshiruv resurslarini to'g'ri taqsimlashi mumkin.

Ichki audit natijalari faqat hisobot shaklida qolib ketmasligi kerak. Har bir tavsiya bo'yicha mas'ul ijrochilar, bajarish muddati va kutilayotgan natija belgilanib, rahbariyat tomonidan muntazam nazorat qilinishi lozim. Tavsiyalar ijrosining pastligi takroriy kamchiliklar va byudjet intizomi buzilishlariga olib keladi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston Respublikasi vazirlik va idoralarida ichki audit xizmatini samarali tashkil etish davlat moliyasini boshqarish sifatini oshirish, byudjet mablag'laridan natijali foydalanish va moliyaviy xavflarni kamaytirishning muhim shartidir.

Kelgusida ushbu yo'nalishda bir nechta amaliy chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq. Birinchidan, vazirlik va idoralar uchun ichki audit xizmatining yagona metodologik standartlarini yanada takomillashtirish; ikkinchidan, auditorlar malakasini muntazam oshirish; uchinchidan, audit jarayonlarini raqamlashtirish; to'rtinchidan, tavsiyalar ijrosi bo'yicha ochiq va mas'uliyatli monitoring tizimini kuchaytirish lozim.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasining 2024-yil 24-dekabrda O'RQ-1011-son Qonuni "2025-yil uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat byudjeti to'g'risida".
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 8-aprelda 210-son qarori "2025–2030-yillarda davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida".
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 29-aprelda 279-son qarori "Davlat moliyasi sohasida xavflarni boshqarish tizimini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida".

4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2026-yil 13-martdagi 100-son qarori "Davlat organlari va tashkilotlarida ichki audit faoliyatini raqamlashtirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida".
5. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. "O'zbekiston Respublikasi yalpi ichki mahsuloti, 2025-yil yanvar-sentabr" press-relizi, 28.10.2025.
6. Institute of Internal Auditors. Global Internal Audit Standards. 2024.
7. INTOSAI. Public Sector Auditing Standards and Guidelines. 2024.